

Юринець Ю. Л. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та адміністративного права Національного авіаційного університету, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0281-3251>;

Белкін Л. М. – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, адвокат, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8672-8147>;

Белкін М. Л. – кандидат юридичних наук, адвокат, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0805-9923>

Інформаційне розуміння культури в контексті забезпечення національної безпеки країни

Інформаційна безпека є складовою національної безпеки країни. За таких умов виникає природна потреба й навіть потреба обмежити ворожий інформаційний та/або культурний контент. Зокрема, для України в умовах російської агресії таким ворожим контентом є інформаційні впливи російського походження. Однак такі обмеження можуть виявитися неприпустимими або представлятися зацікавленими особами такими, що є неприпустимими в цивілізованих демократичних суспільствах. Отже, **метою** дослідження пропонуваної статті є системний аналіз й обґрунтування інформаційного розуміння культури задля розроблення та обґрунтування підходів до прийнятного в демократичних країнах обмеження ворожого інформаційного й культурного контенту в інтересах національної безпеки країни, зокрема для протидії російським інформаційним війнам проти України. **Методологія** дослідження ґрунтується на методах аналізу, синтезу, порівняльного аналізу, що дали змогу системно простежити підходи до встановлення взаємозв'язку між концептами «інформація» та «культура». Дослідження має комплексний міждисциплінарний характер і ґрунтується на знаннях у галузях етології, антропології, еволюціонізму, культурології, конституційного й інформаційного права. **Наукова новизна.** Уперше здійснено системний аналіз й обґрунтування інформаційного розуміння культури з метою розроблення та дослідження підходів до прийнятного в демократичних країнах обмеження ворожого інформаційного й культурного контенту в інтересах національної безпеки країни, зокрема для протидії російським інформаційним війнам проти України. **Висновки.** Інформаційне розуміння культури надає можливість застосовувати до сфери художнього самовираження міжнародні демократичні стандарти свободи інформації та її обмежень, створюючи теоретико-правові засади щодо прийняття обґрунтованих рішень стосовно обмеження доступу до українського інформаційного й культурного простору, інформаційного та культурного контенту Російської Федерації як країни-агресора.

Ключові слова: інформація; культура; комунікація особин; обмін інформацією; художнє самовираження; свобода самовираження.

Вступ

Загальноприйнятим є те, що значна частина зовнішніх інформаційних загроз фактично є різновидом воєнних загроз (Bohdanovych, Vorovych, & Marko, 2018), тому інформаційна безпека – це складова частина національної безпеки країни (Artemenko, & ZNornovoy, 2018; Hrabar, 2019; Panchenko, 2020; Shemchuk, 2019; Sytnyk, 2020; Torianyk, 2016). Ще давньокитайський філософ і військовий діяч VI століття до н.е. Сунь Цзи знав про ефективність негативних інформаційних впливів з метою підриву обороноздатності країни (підрив престижу керівництва супротивника; розпалювання сварок і зіткнень серед громадян ворожої країни; сковування волі воїнів супротивника «піснями та музикою» тощо)⁴. Ізраїльський військовий інструктор Цві Аріелі зазначав, що інформація – невіддільна частина будь-якої військової

кампанії⁵. Отже, виникає природна потреба обмежити ворожий інформаційний та/або культурний контент. Зокрема, для України в умовах російської агресії таким ворожим контентом слід вважати інформаційні впливи російського походження (Antonova, & Martyniuk, 2019; Holovka, 2016; Yurynets, 2016; Zahurska-Antoniuk, 2020).

Наприклад, С. Є. Антонова та Г. Ф. Мартинюк зазначають, що «2014–2015 роки стали надзвичайно важкими для забезпечення інформаційної безпеки України. Українська держава наразилася на використання проти неї роками вибудованої в Російській Федерації (РФ) пропагандистської системи. Дії противника спрямовані на ініціювання розбрату в українському суспільстві та знищення української політичної нації, прославляння сепаратизму, штучне посилення реальних і вигаданих внутрішніх розбіжностей, створення атмосфери громадянської недовіри до

⁴ <http://groza-news.com.ua/?p=1399>.

⁵ <http://obozrevatel.com/blogs/78045-informatsionnaya-vojna-kak-ukraine-pobedit-putinskuyu-rossiyu.htm>.

дій і намірів влади, провокування актів громадянської непокори, формування в громадян України та міжнародної спільноти спотвореного бачення подій у державі, спроби перекручення української історії та маніпулювання історичними фактами» (Antonova, & Martyniuk, 2019).

В. Ф. Загурська-Антонюк погоджується, що одним з механізмів розв'язання цього питання є обмеження доступу до інформації або її викривлення, спотворення у процесі «інформаційної війни», яка стала «моторошною» реальністю в сучасних геополітичних стосунках «Україна – Росія». Але й автор зазначає, що такі обмеження можуть «виявитися неприпустимими у цивілізованих демократичних суспільствах, які прагнуть до демократичних цінностей» (Zahurska-Antoniuk, 2020).

Справді, Україна є членом низки міжнародних організацій демократичного спрямування (ООН, Рада Європи, ОБСЄ) і має чимало зобов'язань за міжнародними Конвенціями у сфері забезпе-чення прав громадян (Antoshkina, 2019; Yurynets, 2016; Iurynets, Pyvovar, & Pyvovar, 2018; Shchadylo, 2018; Shevchenko, 2018; Vovk, & Oliinyk, 2019), перш за все, за Конвенцією Ради Європи про захист прав людини і осново-положних свобод 1950 р. (далі – ЄКПЛ) (Antoshkina, 2019; Yurynets, 2016). Зокрема, стаття 10 ЄКПЛ «Свобода вираження поглядів» формулює «європейський стандарт» гарантій свободи самовира-ження та їх обмежень:

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право полягає у свободі дотримання своїх поглядів, одержання й передачі інформації та ідеї без втручання органів державної влади та незалежно від кордонів.

Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками та відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету й безсторонності суду та є необхідними в демократичному суспільстві.

Ці формулювання ст. 10 Конвенції віддзерка-люють дуалізм прав та обов'язків у сфері свободи самовираження, відповідно до якого (дуалізму) вказані права гарантуються, але можуть підлягати певними обмеженнями. Зауважимо, що згідно з ч. 2 ст. 10 Конвенції допустимим є обмеження

інформаційного контенту, зокрема в інтересах національної безпеки.

Водночас ця норма ст. 10 Конвенції оперує поняттям «інформація» та прямо не регулює відносини у сфері культури. Натомість за умови розуміння концепту культури як інформації правовідносини у сфері художнього самови-раження можна описати в поняттях свободи доступу до інформації та її обмежень. Зокрема, відповідно до п. 6.1 Розділу I «Культура і свобода» заключного документу Краківського симпозиуму з питань культурної спадщини держав-учасниць ОБСЄ (Краків, 06.06.1991) діалектика прав й обмежень у сфері культури визначається аналогічно ст. 10 Конвенції, а саме: «видання письмових матеріалів, виконання і трансляція музичних, театральних і аудіовізуальних творів, а також проведення виставок живопису та скульптури не ставатимуть об'єктами обмежень чи втручання з боку держави, крім тих випадків, коли такі обмеження передбачені внутрішнім законодавством і повністю відповідають міжна-родним нормам»⁶. Зокрема, окремі питання єдності інформації та культури висвітлили в наукових статтях Laemmlі (комп'ютерні аспекти танцювального мистецтва) (Laemmlі, 2017), М. Шевченко (необхідність інтеграції культурної та інформаційної політики держави) (Shevchenko, 2018), Т. Кравченко (єдність культурної та інформаційної функції телебачення) (Kravchenko, 2018), а також в монографії – Ю. Юринець (Yurynets, 2016).

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження пропонуваної статті є системний аналіз та обґрунтування інформа-ційного розуміння культури задля розробки й обґрунтування підходів до прийнятного в демократичних країнах обмеження ворожого інформаційного та культурного контенту в інтересах національної безпеки країни, зокрема для протидії російським інформаційним війнам проти України.

Виклад основного матеріалу

У п. 27 рішення від 24 травня 1988 року Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справі «Müller et al. v. Switzerland» (заява № 10737/84) зазначено⁷: «Насправді, стаття 10 не визначає, що вона поширюється також на свободу художнього самовираження, про яку йдеться у справі; але, з іншого боку, вона не розрізняє різні форми вираження. Усі, хто постав перед Судом, визнали, що ця стаття включає свободу художнього самовираження,

⁶ http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_114.

⁷ <https://www.servat.unibe.ch/dfr/em107378.html>.

особливо в межах свободи отримувати та передавати інформацію та ідеї, – що дає можливість брати участь у публічному обміні культурною, політичною й соціальною інформацією та ідеями різного роду. Підтвердження цього тлумачення, якщо таке є необхідним, можна знайти в абзаці другому п. 1 ст. 10, в якому йдеться про «радіомовні, телевізійні або кінематографічні підприємства», тобто засоби масової інформації⁸, діяльність яких поширюється на сферу мистецтва. У ст. 19 § 2 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права⁹, яка конкретно включає право на свободу вираження інформації та ідей за допомогою «художніх форм вираження»¹⁰ зазначено, що поняття свободи вираження поглядів також полягає в художньому вираженні.

Отже, хоча ЄСПЛ і визнає, що свобода самовираження підпадає під регулювання ст. 10 Конвенції, але робить це не дуже впевнено та шукає опосередкованих підтверджень цьому. Тому потрібні додаткові обґрунтування зазначеного підходу. Причому, коли йдеться про обмеження, доказова база повинна бути особливо ґрунтовною.

Як узагальнено в монографії Ю. Юринця, зв'язок відносин у сфері культури, з одного боку, та у сфері інформації, з іншого боку, можемо простежити на теоретичному рівні, у нормативному регулюванні та у практичній діяльності (Yurynets, 2016, p. 195-214).

У теоретичному розрізі, з огляду на принцип еволюціонізму, зокрема культурного (White, 1943), слід визнати, що інформаційний обмін між особинами (біокомунікація) відбувався ще в долюдський період. Так, професор М. П. Наумов констатує наявність спілкування між особинами

одного або різних видів, що встановлюється за допомогою вироблених ними сигналів (хімічних, механічних, оптичних, акустичних, електричних), які сприймаються відповідними рецепторами тварин: органами зору, слуху, нюху, смаку тощо. Спілкування тварин забезпечує чи полегшує їхнє існування в природі¹¹. А. І. Протопопов, А. В. Вязовський виокремлюють особливу групу інстинктів – комунікативні (міміка та жести, невербальна звукова комунікація, лінгвістичний). Комунікація особин як обмін інформацією є практично в усіх групах живих істот. Зокрема, невербальна звукова комунікація людей схожа зі звуковою комунікацією тварин і, без сумніву, успадкована нами від мавпячих предків. У системі звукових сигналів сучасних мавп присутні десятки звукових сигналів зі значенням різних явищ навколишнього середовища. Звуки тваринних предків стали ключовим матеріалом (біологічною передумовою) формування звукової мови людини (Protopopov, & Viazovskiy, 2012).

Отже, у тварин інформація кодується хромосомними структурами клітин і нейродинамічними системами мозку; носієм її є саме тіло тварини.

Водночас, як наголошує О. Л. Шевнюк, екстремальні умови виживання протолюднiни примушували її порушувати біологічну програму, первісно закладену на генетичному рівні, діяти відповідно до знаків (а не сигналів), які позначали певну ситуацію і вимагали певних дій. Це суттєво прискорювало процес передачі й закріплення інформації вже не на генетичному рівні, а на рівні комунікації, зміцнювало соціальні зв'язки, обумовлені волею суб'єктів комунікативного процесу. Активність спілкування сприяє формуванню зв'язків між знаковою формою та предметом. Так формувалися знаки природної мови (слова). Чим більше сигналів перетворювалося на знаки, тим ефективнішою ставала поведінка первісної людини (Shevniuk, 2007, p. 101).

Культура є особливим, принципово новим і незрівнянно багатшим за своїми можливостями типом інформаційного процесу, якого не знає природа. У культурі інформація кодується зовнішніми стосовно тіла людини структурами. Висловлюючи свої думки та уявлення у створених людьми знакових системах, індивід об'єктивує їх. Це означає, що вони ніби відділяються від нього, набувають самостійного, позаособистісного існування. Вони стають соціальною інформацією, носієм якої є не один цей індивід, а суспільна культура. На відміну від біологічної, вона не зникає зі смертю індивіда. Культура утворює специфічно людський, позагенетичний, надбіоло-

⁸ Далі – ЗМІ.

⁹ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

¹⁰ Admittedly, Article 10 (art. 10) does not specify that freedom of artistic expression, in issue here, comes within its ambit; but neither, on the other hand, does it distinguish between the various forms of expression. As those appearing before the Court all acknowledged, it includes freedom of artistic expression – notably within freedom to receive and impart information and ideas – which affords the opportunity to take part in the public exchange of cultural, political and social information and ideas of all kinds. Confirmation, if any were needed, that this interpretation is correct, is provided by the second sentence of paragraph 1 of Article 10 (art. 10-1), which refers to «broadcasting, television or cinema enterprises», media whose activities extend to the field of art. Confirmation that the concept of freedom of expression is such as to include artistic expression is also to be found in Article 19 § 2 of the International Covenant on Civil and Political Rights, which specifically includes within the right of freedom of expression information and ideas «in the form of art».

¹¹ <http://bse.sci-lib.com/article083340.html>.

гічний «механізм» її наслідування – соціальну спадковість. Культура сприяла тому, що в суспільстві можливо те, що неможливо в світі тварин, – історичне накопичення та примноження інформації, яка знаходиться в розпорядженні людини (Podolska, Lykhvar, & Ivanova, 2005, p. 32; Shevniuk, 2007, p. 101). За висловом Ю. М. Лотмана, «культура є пристрій, який виробляє інформацію... культура, спираючись на ресурси навколишнього світу, перетворює неінформацію в інформацію»¹². У п. 54 Декларації ООН щодо побудови інформаційного суспільства (Женева, 12 грудня 2003 року) зазначено, що «збереження культурної спадщини... пов'язує суспільство з його минулим. Інформаційне суспільство повинне усіма відповідними методами, включаючи переклад в цифрову форму, збирати і зберігати культурну спадщину для майбутніх поколінь»¹³. Тобто передача інформації про культурні явища зараз тісно пов'язана з сучасними можливостями інформаційного обміну. О. О. Верголяс довів, що мережі передачі інформації існують з моменту виникнення життя на планеті (Verholias, 2019).

Отже, зв'язок відносин у сфері культури, з одного боку, та відносин у сфері інформації – з іншого, простежується на теоретичному рівні таким чином, що становлення інформації як небіологічного, позагенетичного процесу та становлення культури розглядаються як єдиний процес, в якому поява небіологічного, позагенетичного інформаційного обміну стає спусковим гачком створення культури як надприродного способу діяльності, а культура стає засобом створення, обробки, засвоєння, поширення та передачі інформації, яка має небіологічну, позагенетичну природу. Закономірним є визнання у Декларації Мехіко щодо політики у сфері культури від 06 серпня 1982 року, що передумовою розвитку кожної людини та народу є можливість отримувати інформацію, набувати знання й передавати власний досвід¹⁴ (п. 11).

Об'єктивність зв'язків відносин у сфері культури та відносин у сфері інформації породжує відповідні взаємозв'язки і на рівні правового регулювання цих відносин. Ці взаємозв'язки реалізуються таким чином:

а) «класичні» інформаційні види діяльності розглядають як сферу культури. Згідно з п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України (далі – ЗУ) «Про культуру», діяльність у сфері культури (культурна діяльність) – творча, господарська, наукова, бібліотечна, інформаційна, музейна, освітня, культурно-дозвіллева та розважальна діяльність.

У ч. 1 ст. 3 цього Закону видами діяльності у сфері культури визначена, зокрема, діяльність, пов'язана з виготовленням і розповсюдженням електронних та друкованих ЗМІ, аудіо- та аудіовізуальної продукції, розробленням комп'ютерних технологій і підвищенням їх потенціалу для розширення доступу й залучення громадськості до діяльності у сфері культури. У ч. 1 ст. 17 цього Закону видами професійної творчої діяльності у сфері культури визначена діяльність у сфері літератури, театрального, музичного, хореографічного, циркового, образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, музейної справи, архітектури, кінематографії, журналістики, інформаційної, дизайнерської, науково-дослідної, реставраційної та іншої діяльності, спрямованої на розвиток культури. Остання законодавчо визнана галуззю культури ст. 3 ЗУ «Про кінематографію». Причому ч. 1 ст. 10 ЕКПЛ складовою регулювання свободи інформації визначено ліцензування у сфері кінематографії;

б) «класичні» види діяльності у сфері культури розглядають як сферу інформаційної діяльності. Так, дослідники у системі інформаційної діяльності вивчають бібліотечну (Jones, 2017; Zhixian, Kim, & Thompson, 2015), архівну (Torianyk, 2016; Wilson, 2019), музейну діяльність (Wilson, 2019), діяльність у сфері телебачення, радіомовлення та кінематографії (Kravchenko, 2018; Torianyk, 2016). Причому, як зазначено вище, ст. 3 ЗУ «Про кінематографію» остання законодавчо визнана галуззю культури. З іншого боку, відповідно до ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України», сфера кінематографії належить до системи правового регулювання інформаційного телерадіопростору України; причому закони «Про кінематографію» та «Про телебачення і радіомовлення» розглядаються в єдності правового регулювання. Згідно зі ст. 1 ЗУ «Про бібліотеки та бібліотечну справу», бібліотечна справа – галузь інформаційної, культурної та освітньої діяльності суспільства. Відповідно до ст. 4 ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи», Національний архівний фонд України є складовою частиною вітчизняної та світової культурної спадщини й інформаційних ресурсів суспільства. У п. 1 ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» визначено, що архівна інформація репресивних органів – інформація, зафіксована на будь-яких носіях, що була створена, отримана або перебувала в репресивних органах;

в) інформаційна діяльність як чинник створення, збереження й поширення культурних надбань і доступу до культури. Акцентувалося на важливості значення для людства можливості поширення інформації про культурні надбання

¹² http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Lotm/intro.php.

¹³ http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c57.

¹⁴ http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_730.

як у просторі (в країні та за її межами), так і в часі (від покоління до покоління). Відповідно до ч. 3 ст. 2 ЗУ «Про культуру» встановлено, що забезпечення реалізації та захисту конституційних прав громадян України у сфері культури полягає, зокрема, у доступі до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них. Також ч. 2 ст. 2 цього закону встановлено, що сферою регулювання законодавства про культуру є діяльність, основною метою якої є створення, збереження, розповсюдження та використання культурних цінностей, культурної спадщини й культурних благ.

У Рамковій конвенції Ради Європи від 27 жовтня 2005 року про значущість культурної спадщини для суспільства¹⁵ (ст. 14) доступ до культурної спадщини тісно пов'язаний із розвитком інформаційного суспільства. Відповідно сторони Конвенції зобов'язалися розвивати використання цифрових технологій для розширення доступу до культурної спадщини й вигод, які пов'язані з нею, шляхом: а) заохочення ініціатив, які сприяють підвищенню якості змісту й спрямовані на забезпечення різноманіття мов і культур в інформаційному суспільстві; б) підтримки міжнародних сумісних стандартів для вивчення, збереження, зміцнення й безпеки культурної спадщини, організовуючи боротьбу з незаконним обігом культурної власності; в) прагнення до подолання перешкод для доступу до інформації, пов'язаної з культурною спадщиною, особливо для освітніх цілей, забезпечуючи захист прав інтелектуальної власності; г) визнання того, що створення цифрового змісту, пов'язаного зі спадщиною, не повинно завдавати шкоди збереженню сучасної спадщини.

В Указі Президента України від 20 жовтня 2005 року № 1497/2005 «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій»¹⁶ передбачено створення в електронній формі фондів архівів, бібліотек, музеїв й інших закладів культури, формування відповідних інформаційних систем, зокрема з української історії, культури, народної творчості, сучасного мистецтва, а також забезпечення широкого доступу населення до таких систем. У Концепції Національної програми інформатизації, схваленій однойменним Законом від 04 лютого 1998 року № 75/98-ВР, певна увага приділена інформатизації у сфері культури, ключовими завданнями якої визнане збереження інформації про пам'ятки матеріальної та духовної культури, архівні документи, забезпечення швидкого доступу до вітчизняних і світових досягнень культури.

У Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленій розпорядженням

Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року № 386-р¹⁷, в межах розвитку е-культури передбачено створення електронних версій культурного надбання бібліотек, музеїв, архівів, образотворчого мистецтва (живопис, графіка, скульптура), нерухомого культурного надбання (архітектура, ландшафт), кіно, телебачення тощо; з цією метою вирішено здійснювати заходи щодо сприяння створенню в електронній формі культурних цінностей, їх збереження та забезпечення широкого доступу до них, організацію процесів переведення в електронну форму документів архівних, бібліотечних, музейних фондів, інших фондів закладів культури та створення електронних інформаційно-пошукових систем з історії, культури, народної творчості, сучасного мистецтва України, зокрема підвищення рівня забезпечення збереженості документів Національного архівного фонду.

Згідно з ч. 4 ст. 16 ЗУ «Про культуру», документи на об'єкти культурної спадщини та інформація про культурні цінності підлягають збереженню шляхом створення страхового фонду документації. Причому, згідно зі ст. 11 ЗУ «Про страховий фонд документації України», в системі страхового фонду документації України передбачено страховий фонд документації для збереження документів на об'єкти культурної спадщини. Відповідно до ст. 10 цього закону, формування, ведення та використання страхового фонду документації України у сфері збереження інформації про культурні цінності здійснюється відповідно до цього Закону з урахуванням особливостей, що визначаються центральним органом виконавчої влади у сфері культури та мистецтв.

У постанові Верховної Ради України за наслідками парламентських слухань до 200-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка визнано за необхідне створення аудіо- та відеоархіву, фільмотеки Шевченкіани¹⁸.

Про чинники регулювання культури через її інформаційну складову свідчить також пряме посилання у Рекомендації R (2000) 13 від 13 липня 2000 року щодо Європейської політики доступу до архівів¹⁹ на зв'язок з Рекомендацією Комітету Міністрів РЄ країнам-членам R (81) 19 від 25 листопада 1981 року «Про доступ до інформації, яка знаходиться в розпорядженні органів державної влади»²⁰, а, значить, і про єдність принципів доступу. Подальшим розвитком цих принципів було прийняття Рекомендації

¹⁵ http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_719.

¹⁶ <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1497/2005>.

¹⁷ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.

¹⁸ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1326-18>.

¹⁹ <http://khpg.org/index.php?id=968016794>.

²⁰ <https://cedem.org.ua/library/rekomendatsiya-r-81-19-pro-dostup-do-informatsiyi-shho-znahodytsya-u-rozporyadzhenni-derzhavnyh-organiv/>.

Рес (2002) 2 Комітету Міністрів країн-членам про доступ до офіційних документів²¹ (від 21.02.2002 р.), яка навпаки містить пряме посилання на Рекомендацію R (2000) 13 щодо Європейської політики доступу до архівів.

Правове регулювання доступу до архівних матеріалів в українському законодавстві також здійснюється через регулювання доступу до публічної інформації. Так, ст. 16, 22 ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи» регулюють окремі аспекти порядку доступу до архівних документів шляхом відсилання до ЗУ «Про доступ до публічної інформації».

Відповідно до п. 61 Рекомендації ЮНЕСКО (Париж, 17.10–21.11.1972 р.) наголошено на необхідності здійснення просвітницьких кампаній, з метою пробудження широкого інтересу населення і виховання поваги до культурної та природної спадщини. Задля цього слід використовувати всі засоби інформації²².

Універсальними принципами правового регулювання інформаційної та культурної діяльності є свобода самовираження, обґрунтованість обмежень цієї свободи, доступність, гуманізм. Вище вже зазначалася подібність правового регулювання свободи слова взагалі та свободи самовираження у сфері культури. Це помітно з наведеного вище порівняння ст. 10 ЄКПЛ та п. 6.1 Розділу I «Культура і свобода» згаданого вище заключного документу від 06 червня 1991 року Краківського симпозиуму з питань культурної спадщини, де передбачений дуалізм свободи та можливості її обмежень в обґрунтованих випадках.

Послідовно такий підхід реалізований у ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права, де п. 1, 2 містять гарантії того, що «кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів; кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право полягає у свободі пошуку, одержання й поширення будь-якої інформації та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір», але у п. 3 містить застереження, що «користування передбаченими п. 2 цієї статті правами накладає особливі обов'язки й особливу відповідальність. Отже, воно може бути пов'язане з певними обмеженнями, які, однак, мають бути встановлені законом і лишатися необхідними: а) для поважання прав і репутації інших осіб; б) для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення».

Тобто право поширювати (передавати) будь-яку інформацію розглядається, зокрема, і за допомогою «художніх форм вираження», але одночасно є застереження проти безмежності таких можливостей, зокрема й з урахуванням потреб державної безпеки.

Можливість захисту прав на художнє самовираження на підставі ст. 10 ЄКПЛ епізодично розглядав ЄСПЛ в окремих рішеннях (Yurynets, 2016, р. 202-214, 227-231), серед яких рішення від 24 травня 1988 року в справі «Мюллер та інші проти Швейцарії» («Müller et al. v. Switzerland»); від 7 грудня 1976 року – «Хендисайд проти Сполученого Королівства» («Handyside v. the United Kingdom»); від 25 листопада 1996 року – «Уінгроув проти Сполученого Королівства» («Wingrove v. the United Kingdom»); від 20 вересня 1994 року – «Інститут Отто-Премінгер проти Австрії» («Otto-Preminger-Institut v. Austria»).

Так, у рішенні ЄСПЛ від 24 травня 1988 року, перш за все, констатовано, що ст. 10 ЄКПЛ містить свободу артистичного вираження. ЄСПЛ зробив висновок, що рішення про визнання винним і визначення покарання були передбачені законом ч. 2 ст. 10 ЄКПЛ. Суд також зазначив, що судові визнання винним і визначення покарання мало на меті захистити суспільну мораль і, відповідно до цього, мало законну мету окреслену ч. 2 ст. 10 ЄКПЛ.

У рішенні ЄСПЛ від 25 листопада 1996 року ЄСПЛ наголосив, що свобода слова є однією з ключових підвалин демократичного суспільства. Однак ч. 2 ст. 10 ЄКПЛ зазначено, що здійснення цієї свободи пов'язано з певними обов'язками та відповідальністю. До їх числа в контексті релігійних переконань може бути легітимно внесений і обов'язок уникати, наскільки це можливо, того, що інші особи можуть вважати необґрунтовано образливим і навіть таким, що оскверняє релігійні цінності. За таких умов ЄСПЛ вирішив, що, забороняючи показ кінофільму, що ображає почуття вірян, влада не переступила меж свого розсуду. Отже, порушення ст. 10 ЄКПЛ не було.

Зв'язок відносин у сфері культури з одного боку, та у сфері інформації – з іншого, простежується також у практичній діяльності. Наприклад, доступ широких мас до культурних надбань здійснюється не тільки «класичними» методами, притаманними тій чи іншій галузі культури, а й завдяки інформаційним технологіям. Так, у Рекомендації ЮНЕСКО (Найробі, 26.11.1976) про участь і внесок народних мас у культурне життя²³ визнано за необхідне «використання і розвитку засобів інформації як сучасних, так і

²¹ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a33.

²² http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_724.

²³ http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_574/.

традиційних в інтересах культури» (підпункт d, ві, п. 3 розділу I). Прикладами такого використання засобів інформації є:

а) поширення літературних творів не лише шляхом видання книжок, а й шляхом видання газет, журналів, передачі творів дротовими або бездротовими, включаючи супутникові, засобами зв'язку;

б) відтворення музичних, драматичних, музично-драматичних творів; хореографічних творів чи пантомім; театральних постанов не тільки у глядацьких залах (концертні зали, клуби, філармонії тощо), а й дротовими або бездротовими, включаючи супутникові, засобами зв'язку, зокрема телебачення;

в) відтворення творів кінематографії не лише в глядацьких залах (кінотеатри, клуби тощо), а й шляхом передачі засобами телебачення;

г) переведення літературних, музичних, театральних творів, творів образотворчого мистецтва, архівних документів в електронно-цифровий формат і поширення їх на магнітних носіях та через мережу Інтернет. Наприклад, завдяки мережі Інтернет стають можливими «екскурсії» віртуальними музеями та галереями світу²⁴, зокрема Британський музей (має також окрему онлайн колекцію «Музей світу»); Музей сучасного мистецтва (на сайті представлені десятки тисяч сучасних мистецьких творів, які наразі експонуються в музеї або з минулих виставок); музеї Смітсонівської інституції, зокрема Національна галерея портретів, Американський музей мистецтв, Музей природознавства та деякі інші; Лувр; Музей мистецтв Метрополітену (Нью-Йорк), який має віртуальну «колекцію» близько 450 тис. предметів; Гуггенхайм; Галерея Уффізі (Італія); Амстердамський музей Rijksmuseum – має віртуальну «колекцію» близько 150 тис. предметів; музей Гетті в Лос-Анджелесі – понад 15 тис. електронних «предметів» для ознайомлення; Музей Ван Гога (Амстердам) розміщує найбільшу колекцію творів майстра.

Звичайно, окремі сайти можуть запропонувати інші віртуальні «колекції» та «екскурсії». У згаданій вище Постанові Верховної Ради України за наслідками парламентських слухань до 200-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка визнано за необхідне створення аудіо- та відеоархіву, фільмотеки Шевченкіани.

Новий поштовх до переведення творів мистецтва у віртуальну інформаційну сферу надала епідемія коронавірусу. Починаючи з березня 2020 року багато театрів і музеїв організували онлайн екскурсії та онлайн

вистави²⁵. Це, наприклад, Лувр, галерея Tate Britain ознайомлювала з недавно створеною, але наразі закритою виставкою унікального англійського графіка кінця XX ст. Обрі Бердслі. Розташована на іншому березі Темзи більш молода і сучасна галерея Tate Modern виклала у себе на сайті всі 417 експонатів грандіозної ретроспективної виставки Енді Уорхола, яка так само закрилася буквально за тиждень після відкриття. Лондонський симфонічний оркестр запустив онлайн програму Always Playing: двічі на тиждень тут транслюються повні записи обраних концертів кращого оркестру Британії під керівництвом не тільки його знаменитого нинішнього керівника сера Саймона Реттла, але й не менш знаменитого його попередника Валерія Гергієва. Королівський театр опери та балету раз на тиждень на своєму каналі в YouTube і на своїй сторінці Facebook запускає безкоштовні трансляції своїх обраних вистав;

д) створення електронних баз даних (енциклопедичних, антологічних) і пошукових систем, зокрема з віддаленим доступом, щодо фондів архівів, бібліотек, музеїв та інших закладів культури, з історії, культури, народної творчості, сучасного мистецтва.

Дослідники відзначають величезний обсяг оцифрованих архівів бібліотек і музеїв у США (Jones, 2017) та Китаї (Zhixian, Kim, & Thompson, 2015). Зокрема, Нью-Йоркська публічна бібліотека запропонувала «Цифрову галерею NYPL», яка містить колекцію з 275 000 зображень для перегляду в Інтернеті.

З 1998 року цілеспрямоване формування фонду електронних ресурсів здійснює Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського²⁶. Мережеві інформаційні ресурси Бібліотеки як науково-інформаційного центру вміщують: зібрання «Наукова періодика України» (900 тис. статей з 2600 журналів), електронні тексти (845 тис. документів, з них 60 тис. – авторефератів дисертацій), аналітичні матеріали (5 тис. випусків оперативної інформації та інформаційно-аналітичних оглядів), каталоги та картотеки (4 млн бібліографічних записів і 5 млн зображень карток генерального алфавітного каталогу); реферативну базу даних «Україніка наукова» (547 тис. записів), інформаційний портал «Наука України: доступ до знань», електронну бібліотеку «Україніка», колекцію рукописів і стародруків, а також реалізовані унікальні проекти, спільні з науковими установами й архівами, зокрема «Електронний архів Михайла Грушевського», «В. І. Вернадський», «Т. Г. Шевченко» тощо.

²⁴ <https://osvitoria.media/news/10-najkrashhyh-muzejiv-svitu-yaki-mozhna-vidvidaty-onlajn/>.

²⁵ <https://www.bbc.com/russian/features-52049169>.

²⁶ <http://www.nbuv.gov.ua/node/4714>.

Отже, засоби комунікації призводять до розширення меж культури (Zahurska-Antoniuk, 2020). Натомість у такого розширення є й зворотний бік – інформатизація призводить до широкого поширення небажаного культурного контенту, а водночас й утилітарних цінностей, сприяє наступу авторитарних, спотворених цінностей на гуманістично-ліберальні цінності та потреби як на індивідуальному рівні, так і загальнодержавному, навіть цивілізаційному. Як зазначає Г. П. Ситник, між членами соціуму відбувається обмін інформацією, а відтак і вплив один на одного, який може бути як позитивним, так і негативним, оскільки підґрунтям цієї взаємодії може бути як спільність, так і розбіжність інтересів, поглядів її учасників. Негативний вплив можна ідентифікувати як прояв небезпеки інформаційній безпеці людини (індивіду), соціальній спільноті чи інститутам держави як суб'єктам інформаційних відносин (Sytnyk, 2020).

У своїй праці О. О. Верголяс зауважує, що онлайн соціальна мережа, з огляду на інформаційні й комунікативні технології, створює умови для використання значно більшої кількості інструментів інформаційно-психологічного впливу, аніж офлайн, з огляду на технологічні можливості з розміщення та доставки аудіо- та відеоінформації до адресата. Онлайн мережі мають значно більший спектр можливостей з розміщення та доставки інформації до адресата найрізноманітнішого характеру (відео, картинка, світлина, текст, аудіо). Швидкість поширення інформації в онлайн мережі значно більша, ніж в офлайн мережі через простоту передачі та мовлення. Окрім цього, варто зазначити такий важливий момент, що виробництво, поширення та доставка до адресата інформаційної продукції (контенту) для поширення в онлайн мережі вимагає значно меншої витрати людських і матеріально-технічних ресурсів, ніж в офлайн мережі, завдяки швидкості поширення та надзвичайно низьких витрат на мультиплікацію інформаційних матеріалів (Verholias, 2019).

Отже, інформаційні мережі створюють усі можливості для доставки ворожого культурного та/або інформаційного контенту.

Таким чином, виведене вище інформаційне розуміння культури надає підстави системно поширити підходи до обмежень, встановлених ч. 2 ст. 10 ЄКПЛ на художнє самовираження. Причому критеріями таких обмежень визначене встановлення заборон національним законом в інтересах, зокрема, національної безпеки та необхідність таких заборон в демократичному суспільстві.

З цих позицій, розглядаючи небезпеки з боку російського кіно- та телеконтенту, звернемося до його характеристики, наданої відомим російським

журналістом А. Бабченком: «Путінська пропаганда дістала з людей всю гидоту, вивернула все найгірше на місце хорошого, дозволила вбивства, ксенофобію, мракобісся, переслідування, цькування, ненависть, агресію, расову нетерпимість... – і це виявилось неймовірно ефективно... Я практично впевнений – жоден «кримнаш» не був би можливий без всіх цих серіалів про ментів, слідчих, вбивства, викрадення, бригади, кілерів, трупаків, «розслідування» про маніяків, про дитячих гвалтівників, про чоловічину в трилітрових банках і чорнуху, чорнуху, чорнуху»¹. Очевидно не випадково ще 2004 року Президент РФ В. В. Путін висловився проти обмежень у трансляції сцен насильства на російському телебаченні, зазначивши, зокрема, що внаслідок такої заборони «постраждає патріотичне виховання неповнолітніх, багато в чому пов'язане з демонстрацією фільмів про подвиги і мужність наших співвітчизників»². Водночас до 2014 року цей кіно- та телеконтент безперешкодно потрапляв в Україну.

Для російського культурного дискурсу характерна пропаганда війни, щоби́льше – війни з Україною. Так, ще 2009 року з'явилася інформація про те, що у РФ почали масово «штампувати» книги про війну з Україною³.

Російський опозиційний журналіст і політик І. Яковенко порівнює російське телебачення з безперервним шоу «Біжи, Україна, біжи!», порівнюючи його з культовим голлівудським бойовиком «Людина, що біжить», де потенційною жертвою є вся країна – Україна⁴.

Очевидно, що російський телеконтент зіграв дуже велику негативну роль у подіях 2014 року на Донбасі. Так, житель Донецька згадує (мовою оригіналу): «Я помню этот «референдум». За несколько дней до этого по одному из российских телеканалов ведущая новостей рассказала, что в Донецке ставят метки на домах русскоговорящих граждан. Мы с женой хихикнули тогда. Какая чушь!.. Потом эту чушь всерьез пересказывали друг другу люди на референдуме... И мы вдруг поняли, что народ массово начал сходиться с ума»⁵.

Отже, російський контент, який претендує вважатися культурним, завдав і завдає величезної шкоди національній безпеці України, реально призводить до загибелі людей, тому обмеження

¹ <https://rusmonitor.com/arkadij-babchenko-putinskaya-propaganda-dostala-iz-lyudej-vsyu-mraz.html>.

² http://moral.ru/news/04_1222_Putin_smi.htm.

³ <https://www.segodnya.ua/ukraine/v-roccii-nachali-shhtampovat-knihi-o-vojne-c-ukrainoj-153196.html>.

⁴ <http://www.kasparov.ru/material.php?id=54C74DCC1E924>.

⁵ <http://hronika.info/obwestvo/141857-kak-zhivetsya-v-donecke-posle-dvuh-let-v-dnr.html>.

його відповідає легітимній меті – забезпеченню національної безпеки та є необхідною в демократичному суспільстві, оскільки людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю, як це зазначено у ч. 1 ст. 3 Конституції України.

Що стосується критерію обмежень – встановлення законом, – то слід зазначити, що українське право й практика пішли шляхом застосування таких заборон (обмежень), як-от: ретрансляції передач російського телерадіомовника; трансляції (поширення) телерадіопродукту виробництва РФ; ввезення з території держави-агресора чи тимчасово окупованої території України видавничої продукції, що може бути розповсюджена на території України; використання певних тем, що шкодять національній безпеці України, у національному телерадіопродукті, в інших ЗМІ, зокрема друкованих. Так, закони України забороняють поширення у будь-який спосіб російського інформаційного й культурного контенту, що містить популяризацію або пропаганду органів держави-агресора та їхніх окремих дій, що виправдовує чи визнає правомірною окупацію території України, а саме: використання телерадіоорганізацій для трансляції телепередач, виготовлених після 1 серпня 1991 року (ЗУ «Про телебачення і радіомовлення», ч. 2 ст. 6), розповсюдження й демонстрування фільмів, що мають зміст за вказаною тематикою (ЗУ «Про кінематографію», ст. 15-1), поширення вказаних матеріалів у друкованих ЗМІ (ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», ст. 3) та книжкових виданнях (ЗУ «Про видавничу справу», ст. 28, 28-1). Крім того, нормою ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» заборонена трансляція аудіовізуальних творів (фільмів, телепередач, крім інформаційних та інформаційно-аналітичних телепередач), одним із учасників яких є особа, внесена до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці України. Отже, вказані обмеження щодо друкованих матеріалів, аудіо-, відеоматеріалів передбачені законом.

А от у ЗУ «Про інформаційні агентства» щодо сфери діяльності інформаційних агентств відповідні норми так і не внесені, що є недоліком. Тобто, необхідне удосконалення й цього закону в зазначеному напрямку. Адже йдеться про ті самі російські інформаційні агентства та ЗМІ, які масово випускали й випускають брехливі та пропагандистські «новини» антиукраїнської спрямованості (мовою оригіналів): «распятый мальчик», «мать упомянутого распятого мальчика, которую привязали к танку и таскали по площади», «два раба», «обглоданные снегири, в отличие от синичек патриотичной расцветки»,

«пьяные негры танцуют на украинских танках», «Яценюк воевал в Чечне и участвовал в пытках и расстрелах российских военнопленных»; «Авдеевку обстреливает украинская армия»¹ тощо. Немає жодних підстав дозволяти цим агентствам та ЗМІ легітимно поширювати цю інформацію в Україні.

Слід також зазначити, що Україна та РФ формально є учасниками Європейської конвенції про транскордонне телебачення² (Страсбург, 05 травня 1989 року). Однак РФ не ратифікувала цю Конвенцію і не вважає себе зв'язаною її умовами. Отже, хоча згідно зі ст. 4 цієї Конвенції сторони Конвенції гарантують свободу прийому й не обмежують ретрансляцію на своїх територіях програмних послуг, які відповідають умовам цієї Конвенції, з огляду принципу взаємності, Україна не зобов'язана дотримуватися цієї Конвенції стосовно РФ. Наприклад, відповідно до ч. 9 ст. 13 ЗУ «Про рекламу», трансляція (ретрансляція) реклами, яка міститься у програмах і передачах іноземних телерадіоорганізацій, що транслюються (ретранслюються) на територію України, у тому разі, якщо іноземні телерадіоорганізації НЕ підпадають під юрисдикцію держав – членів ЄС або держав, які ратифікували Конвенцію про транскордонне телебачення, забороняється.

Наукова новизна

Уперше наданий системний аналіз й обґрунтування інформаційного розуміння культури з метою розробки та обґрунтування підходів до прийнятного у демократичних країнах обмеження ворожого інформаційного та культурного контенту в інтересах національної безпеки країни, зокрема, для протидії російським інформаційним війнам проти України.

Висновки

1. Системно розроблено й запропоновано інформаційне розуміння культури, відповідно до якого можна простежити зв'язок відносин у сфері культури, з одного боку, та у сфері інформації – з іншого, на теоретичному рівні, у процесі антропогенезу, у нормативному регулюванні («класичні» інформаційні види діяльності розглядаються як сфера культури; «класичні» види діяльності у сфері культури розглядаються як сфера інформаційної діяльності, що створює єдність принципів правового регулювання інформаційної та культурної діяльності) та у

¹ Яка сама це місто контролює і забезпечує там життєдіяльність – прим. авт.

² http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_444.

практичній діяльності (інформатизація механізмів поширення культури).

2. Інформаційне розуміння культури надає можливість застосовувати до сфери художнього самовираження міжнародні демократичні стандарти свободи інформації та її обмежень, особливо в контексті ст. 10 Конвенції Ради Європи

про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

3. Інформаційне розуміння культури створює теоретико-правові засади щодо прийняття обґрунтованих рішень щодо обмеження доступу до українського інформаційного та культурного простору інформаційного й культурного контенту Російської Федерації як країни-агресора.

REFERENCES

- Antonova, S.Ye., & Martyniuk, H.F. (2019). Informatsiina bezpeka [Informational security]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, Public administration: improvement and development*, 11. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1528>. doi: 10.32702/2307-2156-2019.11.36 [in Ukrainian].
- Antoshkina, V. (2019). Osoblyvosti tlumachennia Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny pid chas zdiisnennia sudochynstva v Ukraini [Features of the Interpretation of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the Application of the Practice of the European Court of Human Rights in the Administration of Justice in Ukraine]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava, Philosophical and methodological problems of law*, 2(18), 116-123. doi: <https://doi.org/10.33270/02191802.116> [in Ukrainian].
- Artemenko, E.V., & ZNornovoy, V.S. (2018). Aktualnye voprosy gosudarstvennoy informatsionnoy politiki po obespecheniiu informatsionnoy bezopasnosti Ukrainy [Actual issues of state information policy on security of Ukraine]. *Internauka, Internal science*, 2. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2018-2> [in Russian].
- Bohdanovych, V.Yu., Vorovych, B.O., & Marko, Ye.I. (2018). Informatsiina bezpeka yak osnova voiennoi bezpeky derzhavy ta suspilstva [Information security as the basis of military security of the state and society]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universitetu oborony Ukrainy imeni Ivana Chernyakhovskoho, Collection of scientific works of the Center for Military Strategic Studies of the Ivan Chernyakhovsky National University of Defense of Ukraine*, 3, 44-48 [in Ukrainian].
- Holovka, A.A. (2016). Diialnist hromadskykh obiednan v konteksti informatsiinoi bezpeky Ukrainy [Activities of social associations in the context of information security Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, Public administration: improvement and development*, 7. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=984> [in Ukrainian].
- Hrabar, N.S. (2019). Informatsiina bezpeka v umovakh stanovlennia hlobalnoho informatsiinoho suspilstva [Information security in the context of the formation of a global information society]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, Public administration: improvement and development*, 7. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1461>. doi: 10.32702/2307-2156-2019.7.21 [in Ukrainian].
- Iurynets, Ju, Pyvovar, I., & Pyvovar, Yu. (2018). Problems of Legal Unification of the Concept of "Cultural Values" in Ukrainian and International Legislation. *Advanced Science Letters*, 24(4), 2936-2939. doi: <https://doi.org/10.1166/asl.2018.11098>.
- Jones, E. (2017). The Public Library Movement, the Digital Library Movement, and the Large-Scale Digitization Initiative: Assumptions, Intentions, and the Role of the Public. *Information & Culture*, 52(2), 229-263. doi: 10.1353/lac.2017.0009.
- Kravchenko, T. (2018). Socio-cultural value of television as a screen form of art in shaping the outlook of a young spectator. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv, Bulletin of the National Academy of Art and Culture Leaders*, 4, 295-301. doi: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2018.153093> [in Ukrainian].
- Laemmli, W.E. (2017). Paper Dancers: Art as Information in Twentieth-Century America. *Information & Culture*, 52(1), 1-30. doi: 10.1353/lac.2017.0000.
- Panchenko, O.A. (2020). Zakonotvorcha diialnist u sferi natsionalnoi ta informatsiinoi bezpeky [Legislative activities in the field of national and information security]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, Public administration: improvement and development*, 3. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1594>. doi: 10.32702/2307-2156-2020.3.7 [in Ukrainian].
- Podolska, Ye.A., Lykhvar, V.D., & Ivanova, K.A. (2005). *Kulturolohiia [Culturology]* (2nd ed., rev.). Kyiv: Tsentr navch. lit. [in Ukrainian].
- Protopopov, A.I., & Viazovskiy, A.V. (2012). *Instynky cheloveka (popytka opisaniia i klassifikatsii) [Human instincts (attempt to describe and classify)]* (2nd ed.). Yakutsk: Dani Almas [in Russian].
- Shemchuk, V. (2019). Mekhanizm zabezpechennia informatsiinoi bezpeky derzhavy: teoretychno-metodolohichni osnovy [Mechanism of Providing Information Security of the State: Theoretical-Methodological Basis]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava, Philosophical and methodological problems of law*, 1(17), 51-59. doi: <https://doi.org/10.33270/01191702.51> [in Ukrainian].
- Shevchenko, M.S. (2018). Rol hromadskykh media v pereformatuvanni kulturnoi polityky: ukrainskyi dosvid [The role of public media in reforming of cultural policy: Ukrainian experience]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv, Bulletin of the National Academy of Art and Culture Leaders*, 4, 189-193. doi: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2018.153025> [in Ukrainian].

- Shevniuk, O.L. (2007). *Kulturolohiia [Culturology]* (3rd ed.). Kyiv: Znannia-Pres [in Ukrainian].
- Shchadylo, O.I. (2018). Osoblyvosti zabezpechennia pryntsypu svobody v tsyfrovi epokhu [Features of ensuring the principle of freedom in the digital age]. *Internauka, Interscience*, 3. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2018-3-4675> [in Ukrainian].
- Sytnyk, H.P. (2020). Kontseptualizatsiia "informatsiinoi bezpeky" u konteksti vlastyvosti informatsii yak spetsyfichnoi substansii [The conceptualization of "information security" in the context of properties of information as a specific substance]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, Public administration: improvement and development*, 3. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1595>. doi: 10.32702/2307-2156-2020.3.8 [in Ukrainian].
- Toranyk, V.M. (2016). Informatsiina bezpeka yak skladova natsionalnoi bezpeky derzhavy. Rol ZMI v zabezpechenni informatsiinoho suverenitetu Ukrainy [Information security as a component of national security. The role of the media in ensuring the information sovereignty of Ukraine]. *Pravo i suspilstvo, Law and society*, 2, 151-156 [in Ukrainian].
- Verholias, O.O. (2019). Spetsialni informatsiini operatsii v systemi zasobiv protydii zahrozam natsionalnii bezpetsi Ukrainy [Special information operations in the system of means of counteracting threats to national security of Ukraine]. *Internauka, Interscience*, 4. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2019-4-5237> [in Ukrainian].
- Vovk, V.M., & Oliinyk, U.M. (2019). Metodolohichni zasady doslidzhennia prava na svobodu dumky, sovisti ta relihii [Methodological Basis of the Study of the Right to Freedom of Thought, Conscience and Religion]. *Filosoфski ta metodolohichni problemy prava, Philosophical and methodological problems of law*, 2(18), 27-35. doi: <https://doi.org/10.33270/02191802.27> [in Ukrainian].
- White, L.A. (1943). Energy and the evolution of culture. *American Anthropologist*, 45(3), 1, 335-356. doi: <https://doi.org/10.1525/aa.1943.45.3.02a00010>.
- Wilson, S. (2019). Digital curation projects made easy: a step-by-step guide for libraries, archives and museums. *Archives and Records: The Journal of the Archives and Records Association*, 40(3), 300-302. doi: <https://doi.org/10.1080/23257962.2019.1664427>.
- Yurynets, Yu.L. (2016). Yevropeizatsiia ukrainskoho prava u sferi zabezpechennia kulturnykh prav hromadian: administratyvno-pravovyi vymir [Europeanization of Ukrainian law in the field of ensuring the cultural rights of citizens: administrative and legal dimension]. Uzhhorod: Sabov A.M. [in Ukrainian].
- Zahurska-Antoniuk, V.F. (2020). Politychno-informatsiini bezpekovi mekhanizmy v ukrainskii derzhavnii systemi u konteksti heopolitychnykh zmin [Political-information security mechanisms in the Ukrainian state system in the context of geopolitical changes]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, Public administration: improvement and development*, 2. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1567>. doi: 10.32702/2307-2156-2020.2.31 [in Ukrainian].
- Zhixian, Yi., Kim, M., & Thompson, A. (2015). Case Study of Collaboration in the Building of China's Library and Information Infrastructure. *Information & Culture*, 50(1), 51-69. doi: 10.1353/lac.2015.0003.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Антонова С. Є., Мартинюк Г. Ф. Інформаційна безпека. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1528>. doi: 10.32702/2307-2156-2019.11.36.
- Антошкіна В. Особливості тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та застосування практики Європейського суду з прав людини під час здійснення судочинства в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 2 (18). С. 116–123. doi: <https://doi.org/10.33270/02191802.116>.
- Артеменко Е. В., Жорновой В. С. Актуальные вопросы государственной информационной политики по обеспечению информационной безопасности Украины. *Интернаука*. 2018. № 2. (Серия «Юридические науки»). doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2018-2>.
- Богданович В. Ю., Ворочин Б. О., Марко Є. І. Інформаційна безпека як основа воєнної безпеки держави та суспільства. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2018. № 3. С. 44–48.
- Головка А. А. Діяльність громадських об'єднань в контексті інформаційної безпеки України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=984>.
- Грабар Н. С. Інформаційна безпека в умовах становлення глобального інформаційного суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1461>. doi: 10.32702/2307-2156-2019.7.21.
- Iurynets Ju., Pyvovar I., Pyvovar Yu. Problems of Legal Unification of the Concept of «Cultural Values» in Ukrainian and International Legislation. *Advanced Science Letters*. 2018. Vol. 24. No. 4. P. 2936–2939. doi: <https://doi.org/10.1166/asl.2018.11098>.
- Jones E. The Public Library Movement, the Digital Library Movement, and the Large-Scale Digitization Initiative: Assumptions, Intentions, and the Role of the Public. *Information & Culture*. 2017. Vol. 52. No. 2. P. 229–263. doi: 10.1353/lac.2017.0009.
- Kravchenko T. Socio-cultural value of television as a screen form of art in shaping the outlook of a young spectator. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 4. С. 295–301. doi: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2018.153093>.

- Laemmli W. E. Paper Dancers: Art as Information in Twentieth-Century America. *Information & Culture*. 2017. Vol. 52. No. 1. P. 1–30. doi: 10.1353/lac.2017.0000.
- Панченко О. А. Законотворча діяльність у сфері національної та інформаційної безпеки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1594>. doi: 10.32702/2307-2156-2020.3.7.
- Подольська Є. А. Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. та доповн. Київ : Центр навч. літ., 2005. 392 с.
- Протопопов А. И., Вязовский А. В. Инстинкты человека (попытка описания и классификации). 2-е изд. Якутск : Дани Алмас, 2012. 198 с.
- Шемчук В. Механізм забезпечення інформаційної безпеки держави: теоретично-методологічні основи. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 1 (17). С. 51–59. doi: <https://doi.org/10.33270/01191702.51>.
- Шевченко М. І. Роль громадських медіа в переформатуванні культурної політики: український досвід. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 4. С. 189–193. doi: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2018.153025>.
- Шевнюк О. Л. Культурологія : навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Знання-Прес, 2007. 353 с.
- Щадило О. І. Особливості забезпечення принципу свободи в цифрову епоху. *Інтернаука*. 2018. № 3. (Серія «Юридичні науки»). doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2018-3-4675>.
- Ситник Г. П. Концептуалізація «інформаційної безпеки» у контексті властивостей інформації як специфічної субстанції. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1595>. doi: 10.32702/2307-2156-2020.3.8.
- Торяник В. М. Інформаційна безпека як складова національної безпеки держави. Роль ЗМІ в забезпеченні інформаційного суверенітету України. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 151–156.
- Верголяс О. О. Спеціальні інформаційні операції в системі засобів протидії загрозам національній безпеці України. *Інтернаука*. 2019. № 4. (Серія «Юридичні науки»). doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2019-4-5237>.
- Вовк В. М., Олійник У. М. Методологічні засади дослідження права на свободу думки, совісті та релігії. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 2 (18). С. 27–35. doi: <https://doi.org/10.33270/02191802.27>.
- White L. A. Energy and the evolution of culture. *American Anthropologist*. 1943. Vol. 45. No. 3. Part 1. P. 335–356. doi: <https://doi.org/10.1525/aa.1943.45.3.02a00010>.
- Wilson S. Digital curation projects made easy: a step-by-step guide for libraries, archives and museums. *Archives and Records: The Journal of the Archives and Records Association*. 2019. Vol. 40. Issue 3. P. 300–302. doi: <https://doi.org/10.1080/23257962.2019.1664427>.
- Юринець Ю. Л. Європеїзація українського права у сфері забезпечення культурних прав громадян: адміністративно-правовий вимір : монографія. Ужгород : Сабов А. М., 2016. 460 с.
- Загурська-Антонюк В. Ф. Політично-інформаційні безпекові механізми в українській державній системі у контексті геополітичних змін. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1567>. doi: 10.32702/2307-2156-2020.2.31.
- Zhixian Yi. Kim M., Thompson A. Case Study of Collaboration in the Building of China's Library and Information Infrastructure. *Information & Culture*. 2015. Vol. 50. No. 1. P. 51–69. doi: 10.1353/lac.2015.0003.

Стаття надійшла до редколегії 16.03.2020

Yurynets Yu. – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Constitutional and Administrative Law of the National Aviation University, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0281-3251>;

Bielkin L. – Ph.D in Technically, Senior Research Fellow, Lawyer, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8672-8147>;

Bielkin M. – Ph.D in Law, Lawyer, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0805-9923>

Informational Understanding of Culture in the context of Ensuring National Security of a Country

Information security is an integral part of the country's national security. Under such conditions, there is a natural temptation and even the need to limit enemy information and / or cultural content. In particular, for Ukraine in conditions of Russian aggression, such hostile content is influences of Russian origin. However, such restrictions may be unacceptable, or may be unacceptable by interested parties, in civilized democratic societies. Thus, the purpose of the

*study of the proposed article is a systematic analysis and justification of an informational understanding of culture for the development and justification of approaches to acceptable restrictions in a democratic country of hostile informational and cultural content in the interests of the national security of the country, in particular, to counter Russian information wars against Ukraine. The research **methodology** is based on the methods of documentary analysis and synthesis, comparative analysis, objective truth, which allowed us to systematically trace the approaches to the objective establishment of the relationship between the concepts of «information» and «culture». The study has a comprehensive interdisciplinary nature and is based on knowledge in the field of ethology, anthropology, evolutionism, cultural studies, constitutional and information law. **Scientific novelty.** For the first time, a systematic analysis and justification of an informational understanding of culture is presented with the aim of developing and justifying approaches to acceptable restrictions on hostile informational and cultural content in democratic countries in the interests of the country's national security, in particular, to counter Russian information wars against Ukraine. **Conclusions.** An informational understanding of culture makes it possible to apply international democratic standards of freedom of information and its limitations to the field of artistic expression. Such an understanding of culture creates the theoretical and legal basis for making informed decisions regarding the restriction of access to the Ukrainian information and cultural space of the information and cultural content of the Russian Federation as an aggressor country.*

Keywords: information; culture; communication of individuals; information exchange; artistic expression; freedom of expression.